

MƏQALƏ

Ofelya İsmayılova

Dünya ədəbiyyatı və komparativistika şöbəsinin böyük elmi işçisi

ismayilova_ofelya@mail.ru

211

1 (16) 2020

Ofelya İsmayılova. Xalq yazıçısı Anarın «Dədə Qorqud» və «Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi» əsərləri rus dilinə tərcümədə

**Xalq yazıçısı Anarın «Dədə Qorqud»
və «Beşmərtəbəli evin altıncı
mərtəbəsi» əsərləri rus dilinə tərcümədə**

Azərbaycan ədəbiyyatının böyük nümayəndəsi, Xalq yazıçısı Anarın əsərləri - roman, povest, hekayə, dram, ssenari, esse və məqalələri kitab halında onlarla ölkədə nəşr olunub və 30-dan artıq dilə tərcümə edilib. Müxtəlif janrları əhatə edən «Dantenin yubileyi», «Ağ liman», «Dədə Qorqud», «Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi», «Yaxşı padşahın nağılı», «Mən, sən, o və telefon», «Ağ qoç, qara qoç», «Şəhərin yay günləri», «Evləri köndələn yar», «Ötən ilin son gecəsi», «Otel otağı», «Adamın adamı» və digər əsərlər həm Anar imzasını, həm də ümumən ədəbiyyatımızı dünyada layiqincə tanıdıb. Bu əsərlər haqda ədəbiyyatşünaslar və tənqidçilər kifayət qədər söz deyiblər. Biz isə bu məqalədə Anarın rus dilinə tərcümə edilmiş əsərlərindən ayrı-ayrı parçaları nəzərdən keçirmək istərdik.

Azərbaycan mənəviyyatının və ədəbiyyatının baş kitabı sayılan «Kitabi-Dədə Qorqud» əsəri xalqın varlığını, mənliliyini, mənşəyini və inamını təsdiq edir, keçmişimizi müəyyənləşdirir, etik və estetik dəyərlərimizi göstərir. Bu əsər Azərbaycan xalqının həyat tərzini, ədəb-ərkan qaydalarını, milli xarakterimizin ruhunu tam şəkildə ifadə edən bir abidədir, daha doğrusu, sadaladığımız məsələlərin tam dəqiqliklə açılması üçün etibarlı mənbədir. Anarın «Dədə Qorqud» əsərini 1999-cu ildə tərcüməçilər E.Vəzirova və V.Portnov rus dilinə çeviriblər. Gəlin bu tərcümələrdən hissələrlə tanış olaq.

“Dədə Qorqud köksün ötürdü, acı-acı ağladı, yanıq ciyərini dağladı, ayğırının cilovunu çəkib yola düzəldi, dağ aşdı, dərə keçdi, bir meşənin qırağına çıxdı. Meşə nə meşə... Fısdıq meşəsi imiş bu meşə, amma həm də qəbiristanlıq idi.

Dədə Qorqud meşəyə baxdı, daş qoyunlara baxdı, qəbirlərə baxdı, birdən bir səs eşitdi. Döndü, gördü qara mahud şalvarlı cavan bir oğlan məzar qazır.

- Oğlan, nə qazırsan belə? - deyər onu səslədi.

- Gor qazıram, Dədə, - dedi.

- Kiminçün qazırsan bu goru?

Oğlan biganəliklə:

- Səninçün, Dədə, - dedi”²²⁰.

“Вздохнул Дедэ Коркут, заплакал, дернул за узду своего жеребца с белой звездой на лбу, двинулся в путь, прошел горы и ущелья, вышел к лесу. Был этот буковый лес кладбищем.

Дедэ Коркут посмотрел на каменных баранов, посмотрел на могилы и услышал какой-то звук. Обернулся и увидел, что молодой парень в черных штанах копает землю.

- Парень, - откликнул его Дедэ Коркут, - что это ты роешь?

- Могилу рою, Дедэ.

- Кому?

- Тебе?”²²¹

Tərcüməçilər müəllifin fikrini tam aydınlığı ilə çevirib, səhvə yol verməmişlər, lakin bəzi ifadələr tərcümə olunmamışdır. Mətnin bədii təsir qüvvəsi zəifləməmişdir, tərcümə gözəl, dilimizə uyğun səslənir. Lakin əsərin bəzi parçalarında lüzum bilmədən cümlələr iki yerə bölünərək, həddən artıq sadələşdirilmişdir. Məsələn:

“Dəyələrdən birinin qabağında Boğazca Fatma dayanmışdı. Onun yanında beş-altı körpə uşaq var, özü də yenə yüklüdür. Fatma əlini belinə qoyub cır səslə çıxırırdı:

- Ay qız, Züleyxa! Zübeydə! Üridə! Ölməyə, itməyə getmişdim? Yatacaq yerim yenə bu xaraba olasıydı dana! Nolaydı mənim evimə də bir baxaydınız. Oğru körpək oğlu gəlib evi bir-birinə qatıb, toyuq hininə, qaramal damına döndərib...”²²²

“Перед одной из хижин стояла Фатьма Брюхатая. Около нее вертелась стайка малышей, и снова она была беременна. Уперев руки в бока, Фатьма кричала:

- Эй, Зулейха! Зибейда! Урида! Что я умирать уходила? Что с вами стало бы, если б приглядели за моим домом? Воришка щенок забрел, всех вверх дном перевернул...”²²³.

Bu parçanın tərcüməsi bir qədər nahamar çıxmışdır, orijinaldakı bədiilik və aydınlıq zəifləmişdir.

Anarın “Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi” əsərini isə rus dilinə Vladimir Portnov tərcümə etmiş, “Литературный Азербайджан” jurnalında dərc etdirmişdir (1980), sonradan əsər 2002-ci ildə Moskvada təkrar çap olunmuşdur. Tərcümədən parçalara nəzər salmaq.

220 Анар. “Dədə Qorqud”. (Seçilmiş əsərləri). Bakı: Azərnəşr, 1988. s. 205.

221 Анар. “Дедэ Коркут”. Баку: “Юрд”, 1999, с.9

222 Анар. “Dədə Qorqud”. (Seçilmiş əsərləri). Bakı: Azərnəşr, 1988. s. 205.

223 Анар. “Дедэ Коркут”. Баку: “Юрд”, 1999, с. 13.

“Nə yaxşı ki, o axmaq məktubu çıxarıb atdım. Təhminəyə göndərmədim - deyə düşünürdü. - İlk yaxınlığın təsiri altında, həm də dəm vaxtında yazdığım o kağızda nələr qırılmatmamışdım, ilahi... İndi bütün o fikirlər necə də gülməli gəlir mənə, məhəbbət - filan, sənsiz yaşaya bilmirəm... Nə sevgi, əşşi?... İstək var, ehtiras var, arzu- kamına çatmaq intizarı var, bir də istədiyinə nail olandan sonra doyğunluq, bezginlik, biganəlik var, vəssalam”²²⁴.

“Как хорошо, - подумал Заур, - что я не послал ей того несурязного мальчишеского письма, которое написал спьяну после нашей первой близости. Как наивно и смешно выглядело бы теперь, когда я точно знаю, что никакой такой любви между нами нет, да и вообще... связывает желание, разлучает – пресыщенность, а все прочее - чепуха”²²⁵

Gördüyümüz kimi, tərcüməçi V.Portnov mürəkkəb cümlələrdən bir hissəni ixtisara salmışdır və bununla da, qəhrəmanın fikir axını və həyəcanları bir neçə hissəyə parçalanmışdır, emosional ifadə tərzini itirilmişdir, bədii effekt azalmışdır. Lakin bunlar əsərin bədii - ideya mənasının təhrif edilməsinə gətirib çıxarmamışdır.

Başqa bir misal.

“Əşi, yox, canım. Bakıda heç evlərini tanımıram. Bu bağda da cəmi bir dəfə olmuşam. Qonaqlıq idi, çoxlu adam var idi, mən də hardansa gəlib düşmüşdüm onların kampaniyasına...

- Kim verirdi qonaqlığı, Spartak, ya Murtuz Balayeviç?

- Murtuz Balayeviç kimdi?. Spartakın atası? Heç onun sifətini də görməmişəm. Qonaqlığı Spartak düzəltmişdi... O vaxt mənim rəfiqəmlə gəzirdi. Deyəsən, Spartakın ad günü idi, yadımda deyil, bir sözlə, məni də dartıb gətirdilər.

- Sən, əlbəttə, tək idin, ərsiz...

- Allahu əkbər. Nə belə məni sorğu-suala tutmusan? Hə, Manaş deyəsən, doğrudan da, Bakıda yox idi”²²⁶

“ - Да нет, что ты, я даже не знаю, где они живут в Баку. Просто он как-то раз собрал здесь, на даче, большую компанию, и я случайно попала.

- Он - это кто? Спартак или Муртуз Балаевич?

- Отец, что ли? Да я его и не знаю. Спартак встречался с одной моей подружкой. И вот была какая-то собируха, кажется, день его рождения, и подруга уговорила меня приехать.

- Без мужа?

- Ох ты, господи, при чем тут муж? !Манафа, кажется, и в Баку не было”²²⁷

Oxuduğumuz bu hissədə orijinaldakı ifadə və məna çalarlar bütün parlaqlığı ilə verilmir. Ümumiyyətcə, əsəri tam oxuduqda çoxlu ixtisarlara rast gəlirik. Lakin tərcümənin meydana gəlməsi və oxucuda yüksək mənəvi duyğular oyadan bu əsərin rus oxucusuna çatdırılması, əlbəttə ki, təqdirəlayiqdir.

²²⁴ Anar. “Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi”. (Seçilmiş əsərləri). Bakı: “Şərq-Qərb” nəşr., 2000, s.184.

²²⁵ Anar. “Шестой этаж пятиэтажного дома”. Москва: “Советский писатель”, 2000, с.110.

²²⁶ Anar. “Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi”. (Seçilmiş əsərləri). Bakı: “Şərq-Qərb” nəşr, 2000, s.185.

²²⁷ Anar. “Шестой этаж пятиэтажного дома”. Москва: “Советский писатель”, 2000, с.110.